

РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ МАЛОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

© Мадрига Г. М., 2006

Розглянуто процеси малої приватизації та виявлено їхній вплив на формування сектору малого бізнесу в Україні. Проаналізовано регіональні особливості приватизаційних процесів, здійснено аналіз факторів, які негативно впливають на розвиток приватизованих малих підприємств та виявлено механізми їх усунення.

The article ads with processes of small privatization and its infuses on the formation of business in Ukraine. Regional peculiarities of small privatization processes and ditz negative factors has been analyzed ways of elimination were defined.

Постановка проблеми. Коло питань, пов'язаних зі здійсненням процесу роздержавлення, стосується всіх сфер соціально-економічного життя. З'ясування їхньої сутності має кардинальне значення як під час аналізу пережитого країною періоду, так і гаданих можливостей її майбутнього. Тому проблеми роздержавлення власності належать до числа найактуальніших проблем сучасного стану України, у них зосереджені найскладніші в теоретичному сенсі і найважчі для практичного вирішення питання розвитку країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що велика кількість вітчизняних вчених приділяють увагу розробленню теоретичних, методичних і практичних питань реформування відносин власності. О.Бондар та О.Мендрул приділяють увагу зміні вартості підприємства під час приватизації. Автори оцінюють стан факторів виробництва, досліджують показники, що відображають здатність підприємств створювати вартість, аналізують фактори зовнішнього середовища, які впливають на вартість підприємств [2]. С.А.Давимука приділяє увагу теоретичним, методологічним та практичним аспектам приватизації в Україні. На основі узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду в праці обґрунтовує напрямки підвищення ефективності функціонування приватизованих об'єктів [4]. Ю.Гришан приділяє увагу державному регулюванню діяльності підприємств у післяприватизаційний період. Автор виділяє три основні принципи державного регулювання економічного життя у післяприватизаційний період: 1) затвердження єдиних для всіх загальних правил поведінки суб'єктів господарювання; 2) встановлення різноманітних правових режимів для окремих груп господарюючих суб'єктів (або окремих суб'єктів); 3) використання індивідуальних адміністративних актів управління [3].

Мета статті

1. Дослідження та виявлення позитивних та негативних рис приватизації держаного майна.
2. Розкриття регіональних особливостей приватизації та їхнього впливу на формування малого підприємництва.
3. Аналіз факторів, що гальмують розвиток приватизованих об'єктів, та виявлення механізмів постприватизаційної політики держави.

Основний матеріал дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Реформування відносин власності в Україні супроводжується здійсненням політики роздержавлення та приватизації, пов'язаної зі структурною перебудовою економіки, змінами у формах господарювання і, отже, перетвореннями в продуктивних силах та виробничих відносинах. Сутність роздержавлення полягає в обмеженні адміністративного втручання державних управлінських структур (можливо до межі повного виключення) в господарську та інвестиційну

діяльність підприємств. Роздержавлення у вузькому значенні передбачає перетворення державної власності в інші її форми, супроводжуване обов'язковою зміною власника: держави на іншого — приватна особа, колектив, сімейне господарство, акціонерне товариство тощо.

Приватизацію ж можна розуміти як форму роздержавлення, що передбачає перетворення державної власності в приватну. Власне, суть приватизації визначається самою суттю приватної власності. Насамперед це створення механізму реалізації приватної власності виробника в нових умовах виробництва, перетворення його в повноправного хазяїна, забезпечення йому у всіх сферах господарської діяльності прямої залежності рівня споживання від рівня виробництва.

Приватизація в перехідній економіці є переважною формою роздержавлення, з одного боку, і наділення громадян власністю за рахунок перерозподілу суспільного майна, з іншого. Під приватизацією, як правило, розуміють продаж або безоплатне передавання державної власності в руки окремих громадян, трудових колективів або юридичних осіб. На базі державних підприємств можуть виникати приватні і змішані фірми в різноманітних організаційно-господарських формах — від індивідуальних підприємств до усіх видів корпорацій.

Таблиця 1

Характерні риси приватизаційних процесів

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> – роздержавлення сприяє росту ефективності за рахунок зниження витрат виробництва, швидкої адаптації до попиту, введення раціональних методів виробництва і розширення можливостей фінансування; – комерціалізація і безпосередній зв'язок із ринком забезпечують більш ефективний контроль; – скорочення дотацій і оздоровлення бюджету створюють можливості більш ефективної витрати його коштів; – демонополізація сприяє створенню гнучких мобільних виробничих структур, упровадженню нової технології; – поділ економічних і політичних чинників призводить до росту економічної відповідальності за прийняття інвестиційних рішень. 	<ul style="list-style-type: none"> – знижуються можливості забезпечення підприємств ресурсами; – росте збиток, який наноситься навколишньому середовищу; – реалізація короткострокових цілей максимізації прибутку завдає шкоди довгостроковим інтересам підприємств (“проїдання” власного капіталу); – виникає небезпека скупки національних підприємств іноземними інвесторами; – зростають шанси росту цін на товари і послуги, знижується забезпеченість робочими місцями.

Сенс приватизації власності полягає у відчуженні державної власності на користь юридичних осіб і громадян та формуванні приватної, колективної, змішаної (спільної) форм власності. Роздержавлення і приватизація мають одну мету — створення багатуокладної соціально-орієнтованої ринкової економіки. Приватизація має як позитивні, так і негативні наслідки (табл. 1).

В основу реалізації процесів приватизації в Україні прийнято програмно-цільовий підхід, на принципах якого визначені: завдання приватизації, методи її здійснення для різних об'єктів державної власності, умови досягнення поставленої мети, а також питання правового, нормативного, фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення [4]. В Україні було розроблено і прийнято декілька програм приватизації, однак основна методологія здійснення процесів приватизації була обґрунтована в Державній програмі приватизації майна державних підприємств на 1992 рік. Програмою передбачалось досягнення таких основних цілей [5]:

- зміна відносин власності на засоби виробництва з метою їх якісного відтворення та ефективного використання;
- створення прошарку недержавних власників як основи багатуокладної соціально-орієнтованої економіки;
- структурна перебудова економіки;

- стабілізація економічного середовища;
- розвиток конкуренції та обмеження монополізму;
- залучення іноземних інвестицій.

З реалізацією механізмів приватизації досить тісно пов'язане формування підприємницького сектору в Україні. Вплив малої приватизації на розвиток підприємницького середовища проявляється у переході частки державних та комунальних підприємств в приватний сектор, розвитку різноманітних форм господарювання тощо. Оцінка результатів малої приватизації наведена в табл. 2.

Таблиця 2

**Оцінка малої приватизації
в регіонах України за 1992–2006 (січень-березень) роки**

№ з/п	Регіон	Об'єкти, які змінили комунальну форму власності		Об'єкти, які змінили державну форму власності		Питома вага приватизованих малих підприємств, %
		Всього	Об'єкти групи А	Всього	Об'єкти групи А	
1	Вінницька обл.	1446	1360	1097	438	70,7
2	Волинська обл.	1745	1602	663	369	81,9
3	Дніпропетровська обл.	5095	4856	1736	961	85,2
4	Донецька обл.	7057	6822	4027	2793	86,7
5	Житомирська обл.	1324	1167	1153	177	54,3
6	Закарпатська обл.	2137	2055	383	151	87,5
7	Запорізька обл.	2993	2896	1223	649	84,1
8	Івано-Франківська обл.	3225	3085	462	211	89,4
9	Київська обл.	1896	1759	1043	350	71,8
10	Кіровоградська обл.	1522	1458	668	311	80,8
11	Луганська обл.	2915	2721	1580	807	78,5
12	Львівська обл.	8595	8329	1412	562	88,8
13	Миколаївська обл.	1949	1763	983	382	73,2
14	Одеська обл.	3071	2865	1405	542	76,1
15	Полтавська обл.	1882	1773	823	397	80,2
16	Рівненська обл.	1228	1183	768	343	76,5
17	Сумська обл.	1851	1789	817	383	81,4
18	Тернопільська обл.	2072	2018	721	238	80,8
19	Харківська обл.	4415	4246	1461	596	82,4
20	Херсонська обл.	1559	1268	514	186	70,1
21	Хмельницька обл.	1674	1567	546	233	81,1
22	Черкаська обл.	1371	1205	735	308	71,8
23	Чернівецька обл.	1976	1920	480	218	87,1
24	Чернігівська обл.	925	797	605	235	67,5
25	м. Київ	8375	8066	1046	393	89,8
26	м. Севастополь	442	422	151	72	83,3
27	АР Крим	4947	4314	364	204	85,1
	Разом	77687	73306	26866	12509	82,1

Аналіз процесів малої приватизації в різних країнах світу свідчить про їх позитивний вплив на розвиток підприємницького середовища. Однак в розвинутих країнах приватизація, як правило, стосувалась великих та середніх підприємств та фактично не впливала на розвиток малого бізнесу, в той час як в Україні питома вага приватизованих малих підприємств становить 82,1% в загальній кількості приватизованих підприємств. Такий стан є характерним для розвитку країн з перехідною економікою, причому так звана мала приватизація проводиться на ранніх етапах роздержавлення та передуює приватизації великих підприємств.

Для порівняння даних використаємо показник густини приватизованих підприємств на 10000 наявного населення. У 2005 р. середня кількість малих підприємств у розрахунку на 10000 осіб наявного населення становить 63, у той час як кількість приватизованих малих підприємств у розрахунку на 10000 осіб наявного населення становить 18. Варто звернути увагу на нерівномірність перебігу приватизації в окремих регіонах (рис. 1). Така ситуація тісно пов'язана з регіональними особливостями процесів приватизації. Наші дослідження дозволили розкрити основні з них, що проявилися на її I і II етапах (1992 р.— I півріччя 1997 р.):

- 1) значне відставання фактичних темпів приватизації від програмних;
- 2) істотна регіональна диференціація фактичних масштабів приватизації в розрізі груп об'єктів, визначених програмними завданнями;
- 3) майже однакові темпи малої та середньої приватизації, що мало особливе значення на I етапі регіональних приватизаційних процесів;
- 4) зведення впливу на процеси приватизації загальнодержавного майна з боку регіональних органів влади до формального переоформлення права власності на активи підприємств;
- 5) відсутність зв'язку між розвитком діяльності приватизованих підприємств у після-приватизаційний період і концепцією розвитку територій, на яких вони розміщені (і зокрема — зростаючого непрямого регулювання реконструкції та перепрофілювання діючих підприємств через ринковий регіональний економічний механізм);
- 6) неврахування галузевої структури господарських комплексів регіонів як важливого фактора визначення масштабів і темпів регіональної приватизації;
- 7) можливість протизаконного перерозподілу власності між регіонами внаслідок того, що мешканці одних регіонів можуть купувати акції підприємств, розміщених в інших регіонах, а це, своєю чергою, може призвести до розподілу права власності між регіонами;
- 8) безконтрольність з боку місцевих органів управління за соціально-економічними наслідками регіональних приватизаційних процесів;
- 9) відсутність зв'язку між приватизацією загальнодержавного майна і залученням інвестиційних ресурсів у регіонах;
- 10) негативна тенденція у приватизації комунального майна, що проявляється в прогресуючій переважній більшості підприємств невиробничого призначення в загальній кількості МП;
- 11) скорочення регіональної соціальної інфраструктури.

Врахування зазначених особливостей регіональних приватизаційних процесів є важливим для вдосконалення реформування відносин власності та нівелювання соціально-економічних наслідків цього процесу на III етапі — грошової приватизації.

Характерною особливістю приватизації в Україні є переважне використання неконкурентних методів: за допомогою викупу підприємств товариством покупців; викупом за альтернативним планом; викупу державного майна, зданого в оренду з викупом. У Львівській області протягом усього процесу приватизації змінили державну форму власності 8704 об'єкти групи А (мала приватизація). Переважна більшість 7083 об'єкти (81,38%) приватизовані викупом, 678 об'єктів (7,79%) – оренда з викупом, 438 (5,03%) – продаж на аукціоні, 361 об'єкт (4,15%) – продаж на конкурсній основі, 144 об'єкти були перетворені у відкриті акціонерні товариства (1,65%).

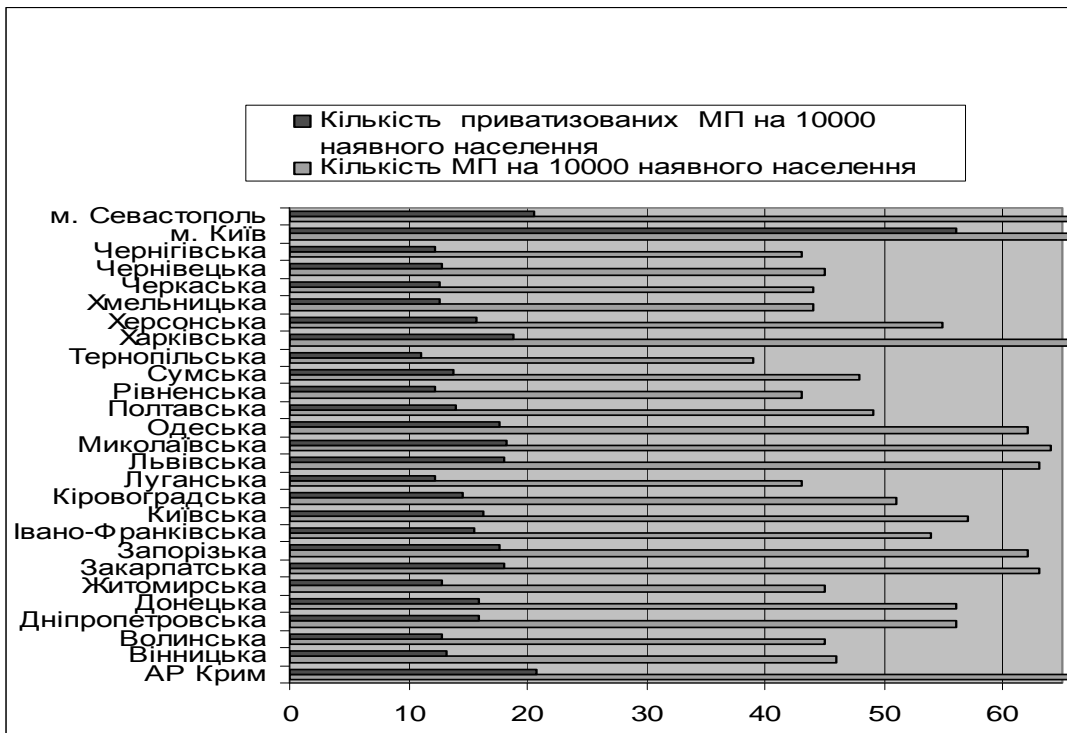

Рис. 1. Наявність малих підприємств за регіонами України станом на 31 грудня 2005 року

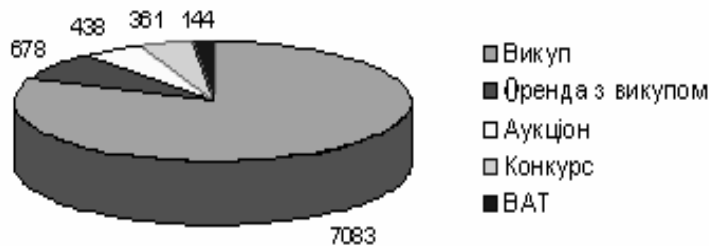

Рис.2. Структура приватизації об'єктів, які змінили форму власності у Львівській області за 1992 – 2006 (січень–березень) рр.

Регіональними відділеннями Фонду державного майна на виконання вимог статей 7 та 27 Закону України “Про приватизацію державного майна” щодо контролю органами приватизації за виконанням покупцями умов договорів купівлі–продажу державного майна, відповідно до наказів ФДМУ від 19.08.1998р. №1649 та від 27.02.2004р. №372 перевіряють виконання покупцями умов договорів купівлі–продажу. Під час перевірок приватизованих підприємств малої приватизації спостерігається, хоч і незначне, збільшення обсягів товарообігу, розширення асортименту товарів та послуг, збереження існуючих та створення нових робочих місць.

Дослідження показали, що основними причинами, які гальмують розвиток приватизованих об'єктів, є низький рівень забезпеченості їх фінансовими ресурсами, відсталість технологій, високий рівень зношення основних фондів, старий спосіб господарювання, відсутність державної підтримки приватизованих підприємств.

Зміна способу господарювання є надзвичайно важливим заходом, якого необхідно вжити для ефективної приватизації. Адже приватизація у повному розумінні цього слова має означати не лише

трансформацію відносин власності, але й перехід до нових способів господарювання; приватизовані підприємства, що продовжують діяти за схемами, розробленими для планової економіки, в умовах ринку будуть неефективними. На сучасному етапі недостатньо уваги приділяється якості менеджменту підприємства. Практика свідчить, що часто незнання принципів управління фінансовими ресурсами стає причиною погіршення фінансового стану підприємства, як наслідок — зниження інвестиційної привабливості або навіть банкрутство підприємства.

Однією з найважливіших проблем малої приватизації є використання механізмів фінансової підтримки приватизованих малих підприємств. Зміна системи фінансування означає:

а) зміну у напрямках та інтенсивності грошових потоків між державою та підприємством: приватизоване підприємство стикається з проблемою фінансування оборотних коштів, які раніше фінансувалися за рахунок дешевих державних кредитів та субсидій;

б) зміну політики підприємства щодо своїх фінансових ресурсів: раніше підприємства у своїй фінансовій політиці керувалися системою державних норм та лімітів, тепер їм надано право самостійно формувати свої фінансові ресурси.

Як показали дослідження, 33,7% всіх приватизованих малих підприємств потребували фінансової допомоги, однак отримували таку підтримку всього 1,2 відсотка. Незважаючи на те, що обсяги надходжень від реалізації державного майна постійно зростають, механізми їх розподілу не достатньо ефективні.

Оскільки через нестачу капіталу неможливо профінансувати приватизовані підприємства за рахунок внутрішніх ресурсів країни, вирішення проблеми фінансування приватизованих підприємств потрібно здійснювати декількома шляхами:

а) державна підтримка приватизованих підприємств, що має полягати у стимулюванні розвитку підприємництва фіскальними методами;

б) розвиток фінансових інституцій та фондового ринку, що має створити необхідні інструменти для інвестування підприємств;

в) залучення іноземних інвестицій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз розвитку малого та середнього бізнесу в Україні дає можливість стверджувати про значну роль приватизаційних процесів в формуванні підприємницького середовища. Майже 30 відсотків зареєстрованих малих підприємств створені внаслідок процесів приватизації. У результаті дослідження виявлено, що приватизовані малі підприємства працюють в значно складніших умовах, ніж підприємницький сектор загалом. Це пов'язано, насамперед, з неефективністю реалізації механізмів реформування власності.

Подальший розвиток сектору малого підприємництва в Україні під впливом факторів приватизації можливий тільки за наявності таких умов:

- формування ефективного власника, зацікавленого у розвитку підприємства;
- наявності інвестицій у розвиток підприємства;
- існування системи державної підтримки приватизованих малих підприємств;
- впровадження інновацій на підприємствах;
- швидкої адаптації підприємств, перетворення їх у комерційні структури, що працюють за економічними законами.

Подальші дослідження проводитимуться в напрямку оцінювання соціально-економічних наслідків приватизації малих і середніх підприємств.

1. Аналітична довідка про хід виконання Державної програми приватизації на 2000–2002рр у першому кварталі 2006 р. // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2006. – №6.
2. Бондар О., Мендрул О. До питання про тенденції зміни вартості підприємств у контексті приватизації // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2001. – №4.
3. Гришан Ю. Державне регулювання діяльності підприємств у післяприватизаційний період // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2001. – №5.
4. Давмука С.А. Теоретико-методологічні аспекти приватизації і механізми її реалізації в Україні – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 1998. – 399с.
5. Державна програма приватизації майна

державних підприємств на 1992 рік // Галицькі контракти. – 1992. – №15. 6. Козоріз М.А. Давимука С.А. та ін. Соціально-економічні проблеми розвитку підприємництва / Препринт. НАН України, Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 1996. – 33 с. 7. Козоріз М.А. Регіональна політика сприяння розвитку підприємництва// Регіональна економіка. – 1996. – №1–2.

УДК 338.45

Л.В. Марчук, Т.В. Смиковчук, О.С. Кондур

Інститут підприємництва та перспективних технологій
при Національному університеті “Львівська політехніка”

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ТА РЕІНЖІНІРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЯК БАЗОВІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ

© Марчук Л.В., Смиковчук Т.В., Кондур О.С. 2006

Розглянуто застосування у менеджменті двох базових технологій управління змінами – трансформація підприємств та реінжиніринг бізнес-процесів. У сучасних умовах мінливого бізнес-середовища важливим моментом для діяльності підприємств є швидке реагування на зміни та швидке впровадження адекватних змін в організації та веденні бізнесу.

In the article the application in management of two basic technologies of managing the changes – transformation of enterprises and reengineering of business-processes – is considered. In the modern conditions of variable business environment the main task of business becomes rapid reaction on these changes and rapid introduction of adequate changes in organization and conducting the business.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стратегічна стабільність підприємства на ринку можлива лише за умови його конкурентоспроможності та можливості адаптації до змін ринкового середовища. Щоб бути конкурентоспроможним, підприємство повинно мати конкурентні переваги. Існують три основні шляхи здобуття конкурентних переваг: самоудосконалитися або послабити негативний вплив конкурентів, або впливати на зміну ринкового середовища.

Вітчизняні підприємства більше не можуть досягати стійкої конкурентної переваги тільки за рахунок швидкого впровадження нових технологій і професійного управління фінансовими потоками. Багато підприємств намагаються поліпшити продуктивність існуючих процесів зниженням витрат, покращанням якості, скороченням часу реагування. Проте без ідентифікації процесів, що є дійсно стратегічно важливими, такі поліпшення зумовлюють тимчасовий результат, тимчасову конкурентну перевагу в аспекті витрат, яка легко копіюється конкурентами.

У сучасних умовах мінливого бізнес-середовища основним завданням бізнесу стає швидке реагування на ці зміни і таке ж швидке впровадження адекватних змін в організації та веденні бізнесу. Аналіз бізнес-середовища і моніторинг його змін, аналіз потреб споживачів та моніторинг змін у перевагах і поведінці споживачів стали основними, стратегічно важливими процесами підприємства, що визначають подальшу його діяльність щодо створення продукту, його виробництва, доведення до споживача й одержання прибутку.

Підприємства, що вже тривалий час працюють на ринку, як правило, мають цілий арсенал процесів, вимог та правил, що існують лише з однієї причини: тому що так заведено. Ці методи управління перетворюються на тягар, заважаючи їм розвиватись, проте з ними не так легко розлучитись. Коли підприємство розгортає свою діяльність та виходить на якісно новий рівень, звичні перевірені часом методи управління вже не діють або стають неактуальними. Успіх підприємства багато в чому визначається швидкістю та точністю його реакції на зміни навколишнього середовища, що стає ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності на ринку. Це потребує застосування у менеджменті нових концепцій, технік та інструментів. Існують дві базові технології управління змінами – трансформація підприємств та реінжиніринг бізнес-процесів.